

LOCUINȚE ȘI CUPTOARE DE OLAR ENEOLITICE LA ARIUȘD

Olăritul este un meșteșug străvechi, care a fost cunoscut și practicat de omul epocii neolitice. În următoarele rânduri facem cunoscute unele procedee de olărit din neolitic, pe care le-am observat cu ocazia săpăturilor executate la Turia, (jud. Covasna).

În sud-estul Transilvaniei, în curbura Carpaților Orientali, până când nu a început Fr. László săpăturile sale sistematice la Ariușd, neoliticul a fost cunoscut numai din descoperiri întâmplătoare. Cercetătorii epocii neolitice din țară, până la mijlocul secolului al XX-lea, au considerat că cea mai veche cultură din neolitic în această regiune ar fi cultura Ariușd. Săpăturile executate în anul 1949 de Academia Română în colaborare cu Muzeul din Sf. Gheorghe, în localitatea Leț, pe mola numită *Várhegyiu-Várhegy*, (jud. Covasna), au adus noi rezultate în privința cronologiei culturilor din neolitic în această regiune, constatându-se că din punct de vedere cronologic, cultura Ariușd, a fost precedată de culturile Criș și Boian (*Székely 1951*, p. 19—20).

Cercetările de la Ariușd au fost reluate în anii 1954—1955 de ambele instituții. Conducătorul șantierului I. Nestor a reușit să stabilească stratigrafic succesiunea cronologică a acestor culturi (*Nestor 1957—1959*). Materialul arheologic descoperit în acești ani, a fost publicat de Eugenia Zaharia (*Zaharia 1962; 1967*).

Prin săpăturile executate în anii 1986—1988 de Muzeul din Sf. Gheorghe la Turia (jud. Covasna) s-a putut stabili forma locuințelor din cultura Criș și Boian (*Székely 1985—1992*, p. 15—19). La Ariușd în campania din anul 1976, a fost descoperit un complex de cuptoare de ars ceramică (*Székely-Bartók 1979*, p. 55—57).

La Turia, pe terasele ambelor maluri ale pârâului cu același nume, a fost descoperită o așezare a purtătorilor culturii Criș. Aceasta aparține la două faze diferite de dezvoltare (Starčevo-Criș IV B-IV A). Pe terasa din dreapta pârâului, așezarea a fost locuită mai de timpuriu, iar pe cea stângă mai târziu. În așezarea mai timpurie au fost descoperite locuințe de formă dreptunghiulară, săpate în pământ, (bordeie) cu dimensiunile de 3×3 m. În așezarea mai târzie, locuințele de suprafață cu dimensiunile de 5×5 m după găurile de par se pare că au pridvor (*Székely 1985—1992*, p. 11). Tot pe această terasă a fost descoperită și o locuință dreptunghiulară, aparține culturii cu ceramică lineară, cu note muzicale deranjată de o locuință din epoca bronzului din vremea culturii Noua. În apropierea acestor locuințe au mai fost găsite resturile unei locuințe dreptunghiulare, delimitate de urme de pari, aparținând tot culturii Ariușd.

În interiorul locuințelor din ambele așezări ale culturii Criș au fost găsite unelte de uz casnic, făcute din piatră și os și un bogat material

ceramic. Forma și decorul ceramicii sunt aceleași cu cele cunoscute în celelalte așezări ale acestei culturi.

În cultura Criș vasele sunt decorate: cu linii incizate, pictate cu negru și alb, la care se adaugă motivul din „ciupituri“. Aceste ornamente sunt caracteristice pentru cultura Criș (*Kutzián 1944*, p. 72—73).

La Turia, în faza târzie a culturii Starčevo-Criș, într-o locuință cu pridvor, au fost găsite două unelte din os, care au fost folosite la decorarea vaselor. Una din piese are o lungime de 12 cm, la un capăt este plată, având marginile ridicate (*pl. I/1*). Cealaltă este lungă de 7,5 cm, la un capăt este boantă, având forma unui vâr de deget (*pl. I/2*). Dacă apăsăm cu capetele acestor unelte în plastelină obținem forma decorului apropiat de ciupiturile făcute cu unghia (*pl. I/3*). Decorul incizat sau apăsat a fost executat în lutul moale al vaselor cu asemenea unelte de os.

Despre forma locuințelor din cultura Boian avem date tot la Turia din stațiunea de pe terasa stângă a pârâului, din partea ei estică. Dimensiunile locuinței au fost stabilite după suprafața și forma pe care se răspândesc fragmentele ceramice și după culoarea diferită a umpluturii locuinței. Forma locuinței este dreptunghiulară, cu axa lungă est-vest, cu dimensiunile de 5 × 3 m. Pe latura sudică a locuinței a fost găsită o gaură de par. În colțul nord-vestic al locuinței a fost descoperită vatra, rotundă, lutuită, având o gardină de lut. Starčevo e mai vechi ca Boian și liniar (*pl. I/5—6*).

La Turia, în straturile aparținând culturilor Criș și Boian nu au fost găsite cuptoare întregi de ars oale, dar unele resturi de la cuptoare arată că acestea au avut forma circulară.

Mai multe cuptoare de ars oale au fost găsite, în anul 1976, în așezarea neolitică Ariușd, cu ocazia secționării întregii movile pe direcția est-vest. În partea nord-estică a movilei au fost găsite resturile a opt cuptoare, de la care s-a păstrat numai baza circulară ce avea diametrul între 0,80 și 1 m. În partea nord-vestică a movilei a fost găsit un complex compus dintr-un cuptor central și două cuptoare laterale (*pl. I/9*). Cuptorul central a avut formă dreptunghiulară cu colțuri rotunjite. Cuptorul avea o boltă înaltă de 30 cm și gura spre sud. Diametrul cuptorului a fost de 1,10 m. În interiorul lui nu s-au găsit vase. În exterior lângă peretele vestic a fost descoperit un vas. Lângă acel cuptor au fost descoperite alte două.

Cele două cuptoare laterale au fost adăugate la cuptorul central, unul în partea estică, altul în cea vestică (*fig. 1*). Fundul cuptorului a fost secționat în direcția est-vest. Din acel profil rezultă că cuptorul a fost refăcut de mai multe ori (*fig. 1/A*). Cuptorul lateral dinspre est a avut o formă lunguiață, tot cu boltă. Bolta cuptorului era confecționată din lut pe un schelet de nuiele. Dimensiunile cuptorului au fost de 1 × 0,50 m. În interior nu s-au găsit fragmente ceramice sau vase. Corpul lateral dinspre vest a avut aceeași formă lunguiață, cu boltă, care însă nu a fost construită pe un schelet cu nuiele. La capătul sudic al acestui cuptor din peretele bolții pornea un tub înclinat spre est. Tubul, în secțiune dreptunghiulară, era gros de 7 cm, iar la capătul de sus a fost astupat cu un capac de lut. În interiorul cuptorului, lângă peretele estic

au fost găsite două vase nepictate, unul de formă dreptunghiulară, celălalt, o cupă. Gura ambelor cuptoare a fost orientată spre nord.

Alte cuptoare din jurul acestui complex aveau forma circulară, cu diametrul de 1 m, și pereții fără schelet de nuiele. În partea superioară, a cuptorului, pe unde ieșea fumul, a existat o deschizătură circulară acoperită cu fragmente de la vase mari, de provizii. Unele din aceste vase s-au deformat, în urma arderii secundare. Cuptoarele au fost în general goale. În ele s-au găsit fragmente de vase pictate și nepictate ajunse probabil după abandonarea cuptoarelor.

Cuptorul central, cu cele două cuptoare laterale, reprezintă o formă evoluată a cuptoarelor de ars ceramică. Hornul de lut de la cuptorul lateral vestic este o invenție interesantă. Acest horn, sub formă de tub, cu secțiunea pătrată, a fost realizat în felul următor: în peretele bolții a fost așezat un lemn despicat de formă pătrată. După ce bolta a fost uscată sau arsă lemnul a fost scos, obținându-se astfel un fel de horn. Faptul că în interiorul tubului nu s-a găsit funingine arată că acesta a avut doar destinația de a regla temperatura cuptorului. La capăt tubul a fost astupat cu un capac de lut, menit a regla temperatura și favoriza aprinderea sau oxigenarea.

În locuințele culturii Ariușd, vetrele au fost în formă de potcoavă având o gardină de lut (*pl. 1/10*). Asemenea vetre au fost găsite și de Fr. László în săpăturile mai vechi de la Ariușd. Tot el a publicat și principalele tipuri de ceramică găsite în această așezare (*pl. 1/7—8*).

Cercetările făcute în ultimul timp au adus noi date în privința cuptoarelor de ars oale din această cultură. Arderea vaselor a fost realizată la o temperatură foarte ridicată peste 800°C, din care cauză multe fragmente de vase folosite la astuparea gurii de ardere au fost arse secundar, deformându-se, iar altele au ars până la vitrifiere.

ZSOLT SZÉKELY

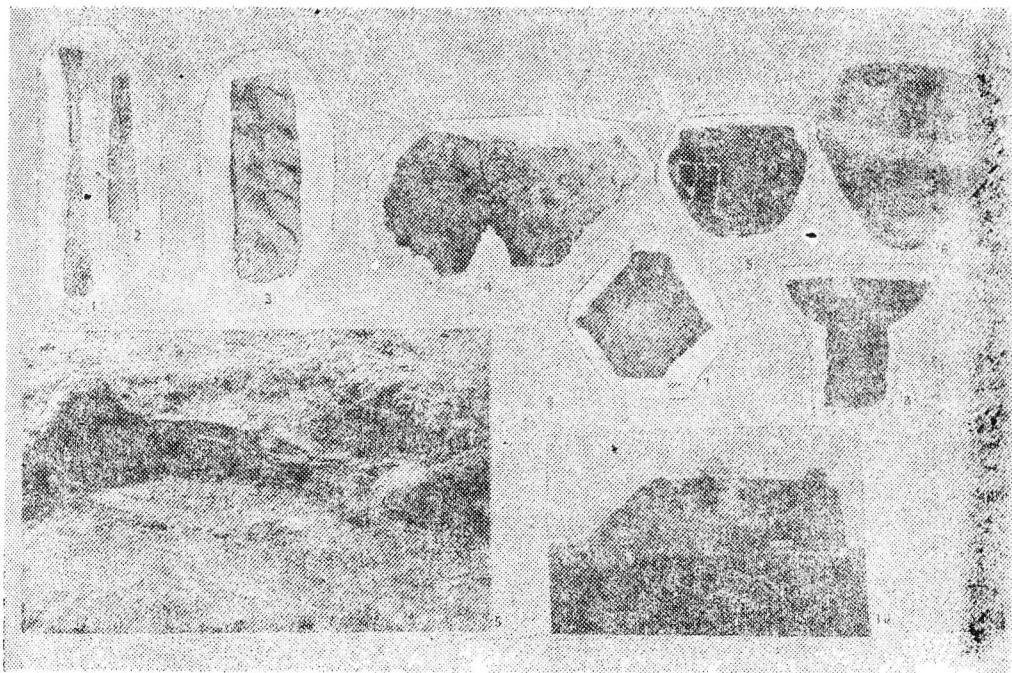
HABITATIONS ET FOURS DE POTIER ÉNÉOLITHIQUES À ARIUȘD

(Résumé)

L'auteur présente certaines observations faites durant les fouilles archéologiques à Turia, ainsi que quelques considérations sur la confection de la poterie dans énéolithique du Sud-Est de la Transylvanie. Une constatation importante concerne le décor incisé en „piqûres”: il fut exécuté, à coup sûr, avec un outil en os. On compare le complexe de fours à cuire des vases de Ariușd (un four et deux latéraux), avec les fours circulaires contemporaines, fouilles depuis longtemps.

ABREVIERI ȘI BIBLIOGRAFIE

- Kutzián 1944 Ida Kutzián, *A Körös Kultúra*, in *DissPann*, II, 23, 1944, p. 72—73.
- Nestor 1957 I. Nestor, *Raport despre sondajele de la Leț-Várhegy*, în *Materiale*, III, 1957, p. 59 și urm.
- Székely 1951 Z. Székely, *Săpăturile de la Leț-Várhegyiu*, București, p. 19—20.
- Székely-Bartok 1979 Z. Székely, B. Bartok, *Cuptoare de ars oale din așezarea neolitică din așezările de la Turia (jud. Covasna)*, în *Marisia*, XV—XXII, 1985—1992, p. 15—19.
- Székely-Bartok 1979 Z. Székely, B. Bartok, *Cuptoare de ars oale din așezarea neolitică de la Ariușd*, în *Materiale*, 1979, p. 55—57.
- Zaharia 1962 Eugenia Zaharia, *Consideration sur la civilisation de Criș à la lumière des sondages de Leț*, în *Dacia*, N.S., VI, 1962, p. 5—18.
- Zaharia 1967 Eugenia Zaharia, *Angaben über die Boian — Giulești Kultur. Die Siedlung von Leț*, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 5—18.

Pl. I. Turia. Cultura Starčevo-Criş, 1-4; Cultura Boian, 5-6; Ariuşd.
Cultura Cucuteni -- Ariuşd, 7-10.

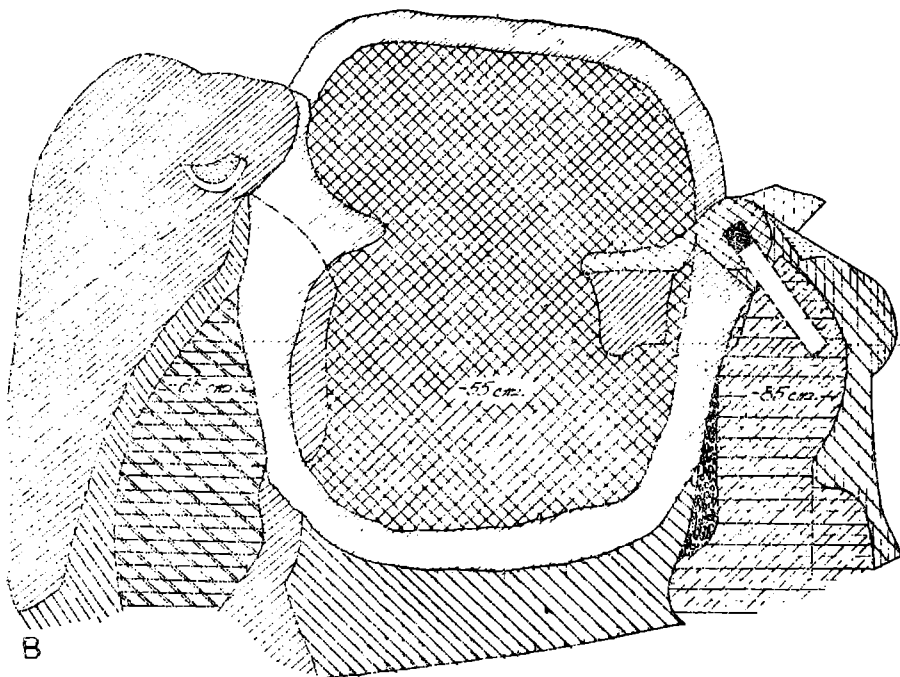
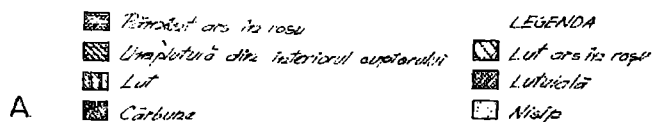
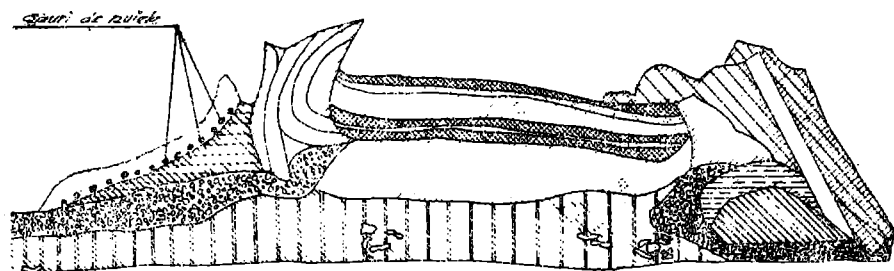

Fig. 1. Arieșd. Complexul de cuptoare.